Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши цю тему, зазначаємо, що, незважаючи на певні успіхи, є ще багато проблем. Недостатньо розробленим залишається питання психолого-педагогічного супроводу навчання студентів із порушеннями слуху у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації, аналіз та впровадження в навчальний процес кращого зарубіжного досвіду роботи із зазначеною категорією студентів. Потребує вдосконалення організація відповідної підготовки, перепідготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, насамперед здобуття необхідного мінімуму методичних, дидактичних і практичних знань, умінь та навичок для викладання іноземної мови в академічних групах студентів із порушеннями слуху.

Сьогоні виникає потреба осмислення вітчизняною спеціальною педагогікою західного досвіду – переходу до використання допоміжних засобів навчання і виховання усного мовлення нового покоління. Потрібно проаналізувати досвід провідних ВНЗ світу, які вже багато десятиліть навчають студентів із цими порушеннями. Це, зокрема, Національний технічний інститут для глухих при Рочестерському технологічному університеті в США, Відкритий університет у Великобританії, Карконошський коледж у Польщі, МДТУ імені М. Баумана та ін.

Список використаної літератури

1. Абрамов И. А. Модель системы высшего технического образования лиц с нарушениями слуха (на примере МГТУ им. Н. З. Баумана) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / И. А. Абрамов ; Ин-т коррекцион. пед. РАО (ИКП РАО). – М., 1993. –16 с.
2. Брудный А. А. Понимание и общение / А. А. Брудный. – М. : Знание, 1989. – 64 с.
3. Глобіна Н. О. Деякі особливості навчання іноземних мов студентів із вадами слуху: Актуальні проблеми виховання та навчання студентів із особливими потребами : зб. наук. пр. / за заг. ред. П. М. Таланчука. – К. : Ун-т «Україна», 2003. – С. 159–161.
4. Засенко В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, перспективи [Електронний ресурс] / В. Засенко. – К. : Контекст, 2010. – 336 с.. – Режим доступу : http://library.hrehab.org.ua/ukrainian/psicho/zasenko
5. Литовченко С. Переклад жестової мови в системі вищої освіти (канадський досвід) / С. Литовченко // Жестова мова й сучасність : зб. наук. пр. – Вип. 2. – К. : ПП «Актуальна освіта», 2007. – 284 с. – С. 69–78.
6. Луцько К. В. Слово та символ у системі формування інтелектуальної діяльності глухої дитини / К. В. Луцько // Дефектологія. – К. : Пед. преса, 1999. – 130 с.

Статтю подано до редколегії
14.03.2012 р.

УДК 37.036; 378.147; 81'243

Т. О. Мороз – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Використання лінгвокультурологічного підходу у формуванні загальнокультурної компетентності студентів у процесі навчання іноземної мови

Роботу виконано на кафедрі іноземних мов МНУ ім. В. О. Сухомлинського

У статті розглянуто специфіку формування загальнокультурної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. Використання лінгвокультурологічного підходу в навчанні іноземної мови дає змогу, на нашу думку, розглядати освіту й виховання в загальнокультурному аспекті вивчення взаємодії та взаємовпливу різних культур, що сприяє формуванню загальнокультурної компетентності студентів.

Ключові слова: загальнокультурна компетентність, лінгвокультурологічний підхід, мовна картина світу, культурні смисли.

© *Мороз Т. О., 2012*

Мороз Т. А. Использование лингвокультурологического подхода в формировании общекультурной компетентности студентов в процессе обучения иностранному языку. В статье рассматривается специфика формирования общекультурной компетентности студентов в процессе обучения иностранному языку. Использование лингвокультурологического подхода в обучении иностранному языку позволяет, по нашему мнению, рассматривать процесс образования и воспитания в общекультурном аспекте взаимодействия и взаимовлияния разных культур, что способствует формированию общекультурной компетентности будущих педагогов.

Ключевые слова: общекультурная компетентность, лингвокультурологический подход, языковая картина мира, культурные смыслы.

Moroz T. O. The Use of Linguocultural Approach in the Formation of General Cultural Competence of Students in the Process of English Language Teaching. The article is devoted to the specific formation of general cultural competence of students in the process of English language teaching. The use of linguocultural approach in ELT allows, in opinion of the writer, to esteem education and bringing-up processes in general-cultural aspect of interaction different culture's learning and helps to form the general cultural competence of students.

Key words: general cultural competence, linguocultural approach, language view of the world, cultural senses, future teachers.

Постановка наукової проблеми та її значення. Із розширенням міжнародних зв'язків України відбувається інтернаціоналізація всіх аспектів суспільного життя. Іноземна мова стає необхідною в різних сферах діяльності людини та важливим фактором соціально-економічного, науково-технічного та загальнокультурного розвитку суспільства.

Актуальним є включення в «Європу знань» через знання мов, інтенсифікацію процесу оволодіння мовами, інтегрування у світовий освітній простір. Освіта XXI століття орієнтується на поліструктуризацію лінгвістичної освіти, лінгвістичну співпрацю і широку міжкультурну комунікацію.

Входження України до європейського освітнього та наукового простору передбачає формування загальнокультурної компетентності студентів, що сприятиме адаптації молоді до світового середовища, професійній іншомовній підготовці студентів, засвоєнню загальнолюдських цінностей, що визначено пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку вищої освіти в контексті Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Загальнокультурну компетентність розуміють як інтегративну якість особистості, що забезпечує єдність загальної та педагогічної культури і визначає здатність суб'єкта включатися в педагогічну діяльність і вільно орієнтуватися в сучасному соціокультурному середовищі.

Поняття компетентності розглядали на різних рівнях і з різних поглядів вітчизняні й зарубіжні науковці: В. Болотов, В. Сериков, А. Василюк, Т. Єжова, В. Ковальчук, Н. Копилова, К. Корсак, Н. Кузьмина, А. Маркова, О. Овчарук, І. Тараненко, А. Михайличенко, І. Чемерис, Е. Шорт та ін.

Особистість засвоює культуру протягом усього життя. Якщо враховувати, що кожна особистість – індивідуальна та неповторна у власному культурному розвитку, то загальнокультурна компетентність є тією основою, яка об'єднує всі прояви людського в людині незалежно від національного й соціального становища.

Студентський вік – лише один з етапів культурного становлення молоді. Ідеться про набуття студентською молоддю таких умінь та навичок у процесі навчання іноземної мови, які дадуть змогу різнобічно сприймати й осмислювати явища культури, формувати цілісний погляд на сучасний світ, синтезувати отримані знання в загальнокультурному просторі.

Своєрідність педагогічної професії полягає в тому, що вона має гуманістичний характер, який визначає розвиток основних функцій – виховання і навчання. Сучасному вчителю повинні бути властиві:

– емпатія, терпеливість, терпимість у стосунках із дітьми і дорослими, готовність приймати і підтримувати їх;

– розуміння своєрідності і відносної автономності саморозвитку особистості;

– вміння забезпечувати індивідуальне, групове та міжгрупове спілкування, запобігати конфліктам.

У цьому процесі формування загальнокультурної компетентності студентів відіграє важливу роль, оскільки становить важливу складову частину гармонійного розвитку особистості майбутнього педагога.

Особливо значущою ця проблема є для майбутніх учителів іноземної мови, одним із найважливіших чинників формування загальнокультурної компетентності яких є лінгвокультурологічний підхід до викладання іноземної мови.

Н. Ботвіна відзначає, що «пізнання народу, його культури, його ментальності іншими народами може бути поверховим і глибинним, усебічним. Для глибинного пізнання народу необхідне знання його мови. У цьому випадку мова виконує функцію зв'язку між народами ... за допомогою мови відбувається «переливання» духовних цінностей, транспортування їх іншими мовами, завдяки чому наша духовність стає органічною частиною духовності інших народів, а існування нашого народу стає з маловідомого у світі факту невід'ємним чинником світової цивілізації» [3, 10].

Мова є найважливішим способом формування й існування знань людини про світ. Відображаючи в процесі діяльності об'єктивний світ, людина фіксує у слові результати пізнання. Сукупність цих знань у мовній формі в різних концепціях називається мовною картиною світу.

Між картиною світу як відображенням реального світу і мовною картиною світу як фіксацією цього відображення існують складні відношення. Картина світу може бути представлена за допомогою просторових, тимчасових, етичних, культурних та інших параметрів. На її формування впливають мова, традиції, виховання, навчання й інші соціальні чинники. Роль мови полягає не тільки в передачі повідомлення, а й у внутрішній організації повідомлення, куди неодмінно вплітається загальнокультурний досвід конкретної мовної спільності, внаслідок чого формується мовна картина світу як сукупність знань про світ, відображених у лексиці, фразеології, граматиці.

Картина світу лежить в основі індивідуальної та суспільної свідомості, у якій мова виконує роль пізнавального процесу. Концептуальні універсалії світу можуть бути однаковими: люди, що розмовляють різними мовами, можуть за певних умов мати близькі концептуальні картини світу. Наприклад, слов'янський вираз «коли рак на горі свисне» відповідає англійському «коли свині полетять», азіатському – «коли хвіст ішака торкнеться землі». Але мовленнєва картина світу, що загалом збігається із загальнокультурним відображенням світу у свідомості людей, ще й підфарбовується індивідуальним досвідом емоцій. Тоді в контурі їхньої взаємодії виникає механізм саморуху, що входить у психологічну структуру особистості у формі особистісних цінностей як одне із джерел мотивації її поведінки, ланка між духовною культурою суспільства й духовним світом особистості, між загальнокультурним, дотичним вічності та індивідуальним буттям.

Прийняти загальнолюдські цінності людина може лише сама. М. Бахтін писав: «Культурні цінності суть самоцінності, і живій свідомості слід призвичаїтись до них, утвердити їх для себе... Так жива свідомість стає культурною, а культурне втілюється у живому... усяка загальнозначуща цінність стає дійсно значимою лише в індивідуальному контексті» [1, 108–109].

Таким чином, мова є важливим засобом соціалізації мовної особистості, її прилучення до загальнокультурних цінностей, до культури народів світу, оскільки тільки в процесі комунікативного обміну між індивідами і націями зберігається культурна спадщина, поглиблюється пізнання, розширюється світогляд, що розвиває соціальну та духовну сутність особистості, надає сенс її буттю. Мовленнєва особистість існує в просторі культури, відображеному в мові, у формах загальної свідомості на різних рівнях, у предметах матеріальної культури.

Надзвичайно цікавою є ідея М. Бердяєва про загальнолюдську єдність, втілену у світових культурних цінностях. Філософ писав, що культура ніколи не мала абстрактно-людського характеру. Вона завжди національна, індивідуально-народна і лише в такій якості підноситься до загальнолюдської [2].

Особливе методологічне значення для нашого дослідження має розуміння діалектики загальнолюдського й національного.

Усвідомлення своєї належності до певного етносу, генетичного зв'язку з іншими представниками групи, уявлення про своє походження, знання особливостей одягу, фольклору, народних промислів, традицій, звичаїв та інших ознак самобутності народу є важливими складниками етнічної культури, що становить вихідні засади національної культури як чинника загальнокультурного розвитку людської цивілізації.

Національна належність людини є тим культурним явищем, що свідчить про найвищий рівень розвитку людської цивілізації, результати якого втілюються й акумулюються в культурній творчості цілих художньо-історичних епох, звичаїв та традицій різних народів, які завжди мають одночасно

національний і універсальний характер. Загальнолюдське втілює в собі багатство національно особливого, індивідуального, окремого. Саме таке широке розуміння національної культури в її органічному зв'язку зі світовою культурою розкриває прогресивність культурного поступу, можливість діалогу з іншими культурами, способи інтеграції у світовий простір, усвідомлення національного в глибинах людського життя і загальнолюдського як індивідуального й особистісного.

Отже, поряд із національними ознаками існують семіотичні, які притаманні всім культурам. О. П. Рудницька відзначає, що кожна нація як етносоціальна спільнота характеризується єдиним семіотичним полем – системою загальновідомих для всіх її представників знакових засобів, що забезпечує взаєморозуміння та взаємодію членів суспільства [7, 53]. Наприклад, у традиційно-побутових культурах європейських народів важливу художньо-пізнавальну функцію здавна виконувала вишивка, що прикрашала інтер'єр житла й елементи національного одягу. Символом гармонійності і краси навколишнього світу, моральних чеснот життя є образи золотої ниви пшениці та блакитного неба, зелених дібров. «Вхождення» у це універсальне семіотичне поле, його усвідомлення, почуття належності до нього формує і національну, і загальнокультурну самосвідомість людини, що є найважливішою ознакою культури особистості.

Загальнокультурна компетентність є системою, у якій можна виділити універсальні (загальні), домінантні (ціннісні), національні (особистісно-значущі) та доповнювальні (мовні) смисли. Таке виокремлення забезпечує теоретичну основу формування загальнокультурної компетентності майбутніх педагогів.

Культурні смисли відображаються в мові, точніше, у значенні слів і синтаксичних одиницях, у фразеологізмах, у пареміологічному фонді і прецендентних текстах [4]. Наприклад, у всіх культурах засуджуються такі людські риси, як жадібність, боягузтво, лінощі, неповага до старших тощо, але в кожній культурі вони мають різну комбінаторику смислів, тобто різний словесний вислів. Порівнюючи українські прислів'я з російськими, англійськими еквівалентами («Яка хата, такий тин, який батько, такий син» (укр.); «Каково дерево, такой и клин, каков батька, таков и сын» (рос.); «Like mother like daughter» або «What is the mother, so what do you expect of her calf?» (англ.)), знаходимо різну комбінаторику смислів зі спільною контекстуальною основою, що сприяє ефективнішому усвідомленню спільного й загальнолюдського в різноманітності характерів народів.

Культуроносна функція мови як засобу збереження та передачі матеріальних і духовних цінностей людства чітко окреслена в умовах іншої мови [5, 221]. Таким способом іноземна мова в сучасних умовах перетворюється на важливий засіб пізнання загальнокультурних цінностей.

Підкреслимо, що важливо не лише засвоїти систему знань культурних цінностей, а й розкрити те спільне, що об'єднує культури різних народів та людей, котрі спілкуються різними мовами, і на цій основі формувати загальнокультурну компетентність майбутнього вчителя в процесі навчання іноземної мови.

Студентські роки дослідники В. Борисов, В. Бутенко, Ю. Вишневським, О. Дем'янчук, О. Семеног характеризують як період визначення своєї «мовної сутності», неповторної індивідуальності, зростання наукової та загальнокультурної інформативності, оволодіння певним комплексом соціальних ролей, активної діяльності, прагнення до творчого пошуку, формування свідомості, ідеалів, розвитку самосвідомості. Загальнокультурна компетентність майбутнього вчителя формується засобами лінгвокультурології, якщо під час опанування кожної дисципліни у вищому навчальному закладі він звертає увагу на естетику слова, розвиток мовлення, культурологічне мислення, інтелект, пам'ять, мовне чуття, мовний смак.

Осягаючи крізь лексичні та граматичні особливості мови духовність і культуру іншого народу, студенти зможуть дивитися на світ очима німця, француза або англійця, що не може не відбитися на їхньому менталітеті, духовних та культурних ідеалах. При цьому важливо, що їхня національна мовна культура також зазнає певних змін: розширюється світогляд, збагачується лексична система, тобто відбувається процес взаємозбагачення культур [6, 73–75]. Тому лінгвокультурологічний підхід навчання іноземної мови має багато перспектив.

Цей підхід допоможе майбутнім учителям засвоїти духовні цінності народу, мова якого вивчається, географічні, історичні реалії в культурно-естетичному аспекті; систематизувати і засвоїти лексику, яка відображає національний та культурний компоненти семантики.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати досліджень В. Костомарова, О. Леонтьєва, С. Тер-Мінасової, В. Фурманової, Л. Щерби дають змогу розкрити педагогічний потенціал іноземної мови щодо формування загальнокультурної компетентності студентів. Тому вивчення іноземної мови ми розглядаємо не тільки як засіб прилучення до іншої національної культури загалом, але і найперший та найнадійніший початок «входження» майбутніх учителів у світ духовних і культурних цінностей, які накопичило людство.

Формування особистісно-зорієнтованої парадигми освіти, сучасного культурологічного мислення, забезпечення повноцінного міжкультурного спілкування, необхідність урахування універсальних і специфічних характеристик поведінки спілкування сприяє формуванню загальнокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі навчання іноземної мови.

Важливими для дослідження і сьогодні є проблеми формування загальноціннісної орієнтації майбутніх спеціалістів, естетичного виховання студентів у процесі позааудиторної роботи тощо. Тільки вирішуючи ці та інші проблеми, можна сподіватися на істотні зміни в духовній сфері нашого суспільства, пов'язані з піднесенням загальнокультурного рівня підростаючого покоління.

Список використаної літератури

1. Бахтин М. М. К философии поступка / М. М. Бахтин // Философия и социология науки и техники : ежегодник. – М. : Наука, 1986. – С. 80–160.
2. Бердяєв М. О. Національність і людство / М. О. Бердяєв // Сучасність. – 1993. – № 1. – С. 149–162.
3. Ботвина Н. Культура и гуманизм / Н. Ботвина. – М. : Наука, 1991. – 192 с.
4. Караулов Ю. Русский язык и языковая личность / Ю. Караулов. – М. : Рус. яз., 1987. – 341 с.
5. Кравченко А. Культурология : учеб. пособие для вузов. – М. : Академ. Проект, 2000. – 736 с.
6. Маслова В. Связь мифа и языка. // Фразеология в контексте культуры. – М. : Наука, 1999. – С. 69–77.
7. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2005. – 360 с.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК: 37.091.3: [811. 111 (086.8)]

Н. М. Петровська – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;
Т. М. Судима – вчитель вищої категорії Рокинівського навчально-виховного комплексу «Агро-екологічний ліцей»

Методика використання відеоматеріалів на різних етапах вивчення англійської мови

Роботу виконано на кафедрі іноземних мов факультету міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

У статті розглядається важливість використання відеоматеріалів під час вивчення англійської мови на різних етапах. Пропонуються сучасні методи роботи з відео на заняттях з англійської мови. Подано конкретні завдання з досвіду роботи з учнями та студентами.

Ключові слова: відеоматеріали, мовна діяльність, усне мовлення, комунікативні вправи, учень / студент, методика.

Петровская Н. М., Судыма Т. М. Методика использования видеоматериалов на разных этапах изучения английского языка. В статье рассматривается важность использования видеоматериалов во время

© *Петровська Н. М., Судима Т. М., 2012*